

Nevojenská a smíšená ohrožení a jejich eliminace silami i prostředky AČR

Bezpečnost států je dnes mnohem méně než v minulosti vystavena nebezpečí přímého vojenského napadení. Může však být mimo jiné ohrožena v případech zanedbání destabilizujících vývojových tendencí. Objevují se také nová, čtenější rizika nižších řádů. Ani bezpečnostní prostředí České republiky není vůči těmto tendencím imunní. Je charakterizováno nárůstem nových vnějších i vnitřních rizik nevojenského a smíšeného charakteru. Autor následujícího příspěvku v návaznosti na požadavek národní obranné strategie čelit nevojenským a smíšeným ohrožením zde prezentuje svoji představu o použití sil a prostředků Armády ČR k jejich eliminaci. Zároveň vymezuje pojem „nestandardní obranná operace“ a ukazuje její místo a úlohu při přechodu státu z mírového na válečný stav.

* * *

Omezený potenciál a zdroje České republiky jsou značně závislé na zahraničních vlivech, zvláště v souvislosti s dovozem cizího kapitálu, investic, surovin a energií. Značný vliv mohou mít rozdílné úrovně provedení ekonomických reforem v jednotlivých postkomunistických zemích a další politický vývoj na východě a jihovýchodě Evropy. Potenciálně existují i taková rizika, která mohou být vyvolána nacionalistickými a etnickými projevy nenávisti, extrémním fanatismem, sílícím terorismem a jeho prorůstáním do politiky a ekonomiky některých států.

Klíčové vnitřní riziko je třeba spatřovat v možném narušení nebo případně i ztrátě ekonomické a politické stability a prosperity státu a z toho vyplývající destrukce hospodářského a sociálního systému. Nezanedbatelná jsou ekologická a průmyslová rizika. Je třeba konstatovat, že k eliminaci uvedených a dalších rizik se zatím nepodařilo vytvořit komplexní a jednotný bezpečnostní systém, jenž existuje v různých podobách ve všech vyspělých demokratických zemích. Podmínky pro přijetí legislativních norem, koncepcí a dílčích strategií jednotlivých rezortů a orgánů státní správy vytváří naše *národní obranná strategie*.

Armáda České republiky, tvořící základ ozbrojených sil, je určena především k obraně státu před vnějším vojenským napadením, k plnění úkolů k udržení či nastolení míru a k obraně ve smyslu závazků vyplývajících pro Českou republiku z Charty OSN a mezinárodních smluv.

Národní obranná strategie však současně definuje požadavek armádou eliminovat nevojenská a smíšená ohrožení, která vzhledem ke svému rozsahu nemohou být likvidována k tomu určenými orgány.

Vojenská, nevojenská a smíšená ohrožení: jejich kategorizace

V současnosti, kdy Česká republika není vystavena přímému vojenskému ohrožení, lze za dominantní považovat nevojenská a smíšená ohrožení.

Tabulka č. 1

stav státu	druh ohrožení	příčiny vzniku	způsob projevu
Mírový stav	NEVOJENSKÉ	POHROMY	ŽIVELNÍ POHROMY ● požáry ● záplavy a povodně ● víchřice a větrné smrště ● sesuvy půdy, zemětřesení ● sněhové kalamity
			EKOLOGICKÉ A PRŮMYSLOVÉ HAVÁRIE ● radiační havárie ● úniky nebezpečných škodlivin ● výbuchy a požáry ● destrukce staveb ● rozsáhlé poruchy inženýrských sítí ● velké dopravní nehody
			EPIDEMIE
Nouzový stav	SMÍŠENÉ	SPOLEČENSKÉ A SOCIÁLNÍ PŘÍČINY	MEZINÁRODNÍ TERORISMUS A ORGANIZOVANÝ ZLOČIN (ZÁŠKODNICTVÍ, SABOTÁŽE, ATENTÁTY, DROGY)
			PRUDKÝ NÁRŮST KRIMINALITY
			PORUŠENÍ DODÁVEK ZÁKLADNÍCH SUROVIN A ENERGETICKÝCH ZDROJŮ
			DESTRUKCE HOSPODÁŘSKÉHO A SOCIÁLNÍHO SYSTÉMU STÁTŮ
			VELKÁ (NEKONTROLOVATELNÁ) MIGRACE OBYVATELSTVA Z KRIZOVÉ OBLASTI
			PŮSOBNOST ZLOČINECKÝCH A POLOVOJENSKÝCH ORGANIZACÍ, PRONIKNUVŠÍCH NA ÚZEMÍ STÁTU
			POSTUPNÉ ZAPOJENÍ REGULÉRNÍCH VOJENSKÝCH SIL CIZÍ MOCI A ZAHÁJENÍ NESOUSTAVNÝCH VÁLČNÝCH ČINNOSTÍ RŮZNÉ INTENZITY A ROZSAHU
Stav ohrožení státu			NÁRŮST NAPĚTÍ SMĚRUJÍCÍ KE VZNIKU OZBROJENÉ AGRESE, REGIONÁLNÍ NEBO LOKÁLNÍ DESTABILIZACE
Válečný stav	VOJENSKÉ	Mezinárodní společenské příčiny	● přímá ozbrojená agrese sousedního nebo třetího státu ● lokální konflikt různého rozsahu ● regionální konflikt ● globální konflikt (v současných podmínkách málo pravděpodobný)

Jednotlivá ohrožení mohou být obsahově vymezena následovně:

● **Nevojenská ohrožení** představují stav, při kterém může dojít k podstatnému ohrožení hospodářské funkce státu v důsledku působení přírodních, ekonomických, vnitřních i mezinárodních sil, které samy o sobě nemohou vyvolat ozbrojený konflikt.

● **Smišená ohrožení** představují stav, při kterém v důsledku působení mezinárodních a případně i vnitřních sil může dojít k destabilizaci základních funkcí státu a vývoji směrem k ozbrojené agresi nebo občanské válce.

● **Vojenské ohrožení** představuje napětí vzniklé v důsledku nestability strategického prostředí, které při neúspěšných politických a diplomatických opatřeních (krocích) může přerůst v přímou vojenskou agresi nebo ozbrojený konflikt různého rozsahu. Mohou být do něho vtaženy i třetí země.

Příčinou vzniku nevojenských ohrožení mohou být buď pohromy, nebo společenské a sociální aspekty. Příčinou vzniku smíšených ohrožení budou zpravidla vždy společenské a sociální aspekty.

Možnou kategorizaci vojenských, nevojenských a smíšených ohrožení a způsob jejich projevu uvádím v **tabulce č. 1.**

Z tabulky je zřejmé, a současné konflikty jsou toho důkazem, že i původně nevojenská nebo smíšená ohrožení mohou přerůst ve vojenská ohrožení.

Reakcí na pohromy bude zpravidla aktivace a zásah integrovaného záchranného systému, který je konstituován podle usnesení vlády ČR z 19. 5. 1993 č. 246. Síly a prostředky Armády ČR v něm mohou působit po vyčerpání zdrojů kompetentních rezortů státní správy nebo v případech, že rozsah a integrity ohrožení převyšuje od počátku jejich možnosti.

Reakce na některá nevojenská a smíšená ohrožení, mající společenské a sociální příčiny jejich vzniku, bude mít zpravidla *mezirezortní charakter*. Stát může být v duchu národní obranné strategie uváděn do **nouzového stavu** nebo **stavu ohrožení státu**.

Podle konkrétně vzniklé situace mohou v nouzovém stavu rezorty přijímat následující hlavní opatření, která jsou uvedena v **tabulce č. 2.**

Za stavu ohrožení státu to mohou být opatření, které uvádí **tabulka č. 3.**

Použití sil a prostředků Armády ČR při nevojenských a smíšených ohroženích

Z analýzy jednotlivých druhů ohrožení vyplývá, že ne vždy budou síly a prostředky Armády ČR použity. Použití armády lze předpokládat zpravidla v případech, jejichž přehled je vypočítán v **tabulce č. 4.**

Koncepce výstavby Armády ČR do r. 2000 a její nové operační členění umožňuje bezprostředně a pružně reagovat na jednotlivá ohrožení a plnit různorodé úkoly, které před armádou mohou stát (*viz tabulka č. 5.*)

Nestandardní obranná operace

Soubor několika souběžně probíhajících, vzájemně se prolínajících a podmiňujících ohrožení a jejich postupná eskalace vytváří potřebu použít síly a prostředky armády koncentrovaným způsobem podle jednotného plánu. Národní obranná strategie předpokládá v takové situaci uskutečňovat nestandardní obrannou operaci Armádou ČR.

P.č.	Opatření	Gesce
1.	Vytvoření krizového štábu ve složení odpovídajícím charakteru a intenzitě vzniklé situace.	přisl. ministerstvo dle charakteru ohrožení
2.	Aktivace integrovaného záchranného systému.	MV ČR
3.	Pohotovost a nasazení civilní ochrany (nevojenské a vojenské části.)	HÚ CO ČR
4.	Hospodářská úsporná opatření.	MH ČR
5.	Krizový systém nařízení a opatření MV.	MV ČR
6.	Zavedení bezpečnostních opatření v objektech a institucích zvláštní důležitosti.	MV, MO ČR
7.	Vytvoření a aktivace účelových uskupení k likvidaci (eliminaci) vzniklé situace.	MV ČR
8.	Výběrová mobilizace.	MO ČR
9.	Vyvlastnění pozemků, objektů a prostředků.	MV, MO ČR
10.	Pohotovost a nasazení teritoriální obrany.	MO ČR
11.	Vyhlášení výjimečného stavu.	MV ČR
12.	Posílení ochrany státní hranice.	MV ČR
13.	Příprava nestandardní obranné operace vojskem.	MO ČR

Nestandardní obrannou operaci je možno chápat jako soubor specifických a nespécifických činností, které v rámci mezirezortních opatření uskutečňují vyčleněné síly a prostředky Armády ČR k eliminaci vzniklých ohrožení nebo k odvrácení války s cílem nedovolit zahájení a rozvinutí nesoustavných ozbrojených činností na území státu a vytvoření podmínek pro zahájení agrese cizí moci.

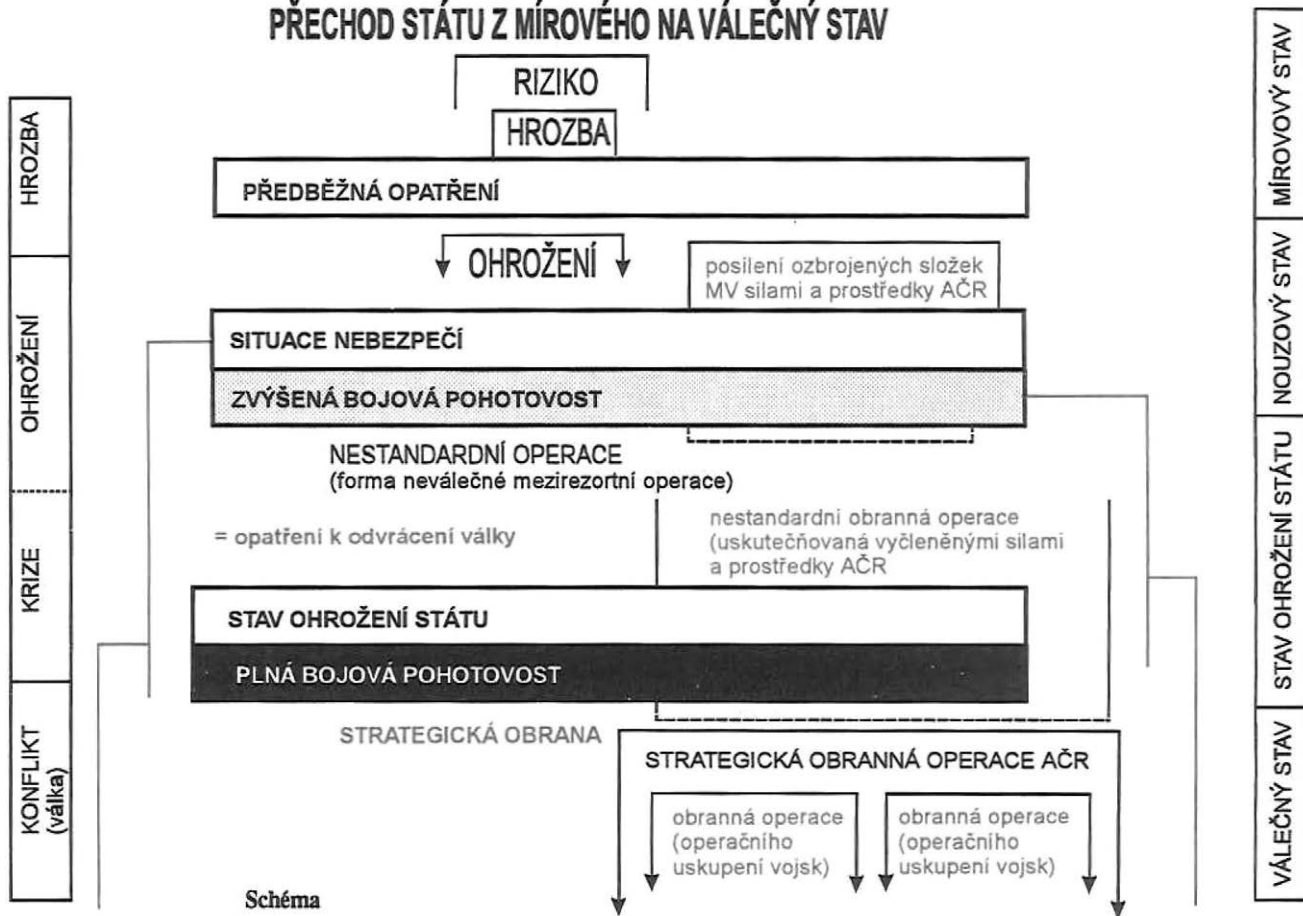
Za výstižný lze považovat slogan: „Nestandardní operace je obranou proti nestandardní agresi.“

Místo a úloha nestandardní obranné operace v postupném přechodu státu z mírového na válečný stav jsou ukázány na schématu.

Nestandardní obranná operace jako postupná a plynule uskutečňovaná reakce na nejpravděpodobnější vizi vzniku ozbrojeného konfliktu, charakterizovanou relativně dlouhým obdobím politického napětí, krátkým obdobím příprav a nenadálým (překvapivým) napadením, vytváří předpoklady pro plynulý přechod k přípravě a vedení obranné operace.

Je zřejmé, že obsah činnosti vojsk bude zčásti obdobný jako při plnění bojových úkolů, zčásti se však bude zásadně lišit. K pochopení nové úlohy armády při eliminaci nevojenských a smíšených ohrožení patří poznatek, že různorodost ohrožení a reakcí na ně si bude vynucovat i řadu vojensky neobvyklých jednání a přístupů.

PŘECHOD STÁTU Z MÍROVÉHO NA VÁLEČNÝ STAV

P.č.	Opatření	Gesce
1.	Zesílení činnosti zahraniční politiky zaměřené na odvrácení hrozby ozbrojeného konfliktu a využití spojeneckých svazků k zachování územní celistvosti, suverenity a demokratického zřízení ČR.	MZV ČR
2.	Posílení zpravodajských aktivit.	MO, MV ČR
3.	Včasné aktivování orgánů řízení obrany státu a realizace opatření odpovídajících stavu ohrožení.	vláda ČR
4.	Vytvoření účelových uskupení (např. protiteroristických úderných skupin.	MV ČR
5.	Posílení ochrany státní hranice a střežení vzdušného prostoru.	MV, MO ČR
6.	Vedení nestandardní obranné operace vojskem.	MO ČR
7.	Uvedení vojska do příslušného stavu bojové pohotovosti a provedení mobilizačních opatření.	MO ČR
8.	Energická demonstrace síly a razantní kroky projevující vůli státu k nekompromisní obraně.	MO ČR
9.	Příprava ohrožených území k uskutečnění obranné operace; opatření na ochranu obyvatelstva a majetku v ohrožených oblastech, případně zahájení evakuace.	MO, MV, MH ČR
10.	Přesun určených osob a materiálu do vytipovaných prostorů a zahájení vojenské výstavby obranných zařízení.	MO ČR
11.	Budování ochranných objektů pro obyvatelstvo.	CO, MMR
12.	Přijímání opatření s mocí zákona na úseku občanských práv a podle potřeby v zavádění zvláštního režimu v určených prostorech.	vláda ČR, parlament
13.	Opatření hospodářské mobilizace a rozvinutí mobilizační infrastruktury.	vláda ČR, přísl. ministerstva
14.	Příprava státní správy, samosprávy a hospodářských subjektů a začlenění občanů k plnění úkolů v podmínkách válečného stavu.	MV, MO, MH ČR

Některé způsoby použití vojsk - asistence, uzávěra státní hranice - byly ukázány v článku „Nové způsoby použití armády“, zveřejněného ve Vojenských rozhledech č. 1/96 (autoři ing. Janda, plk. ing. Kozák, mjr. ing. Rak).

Tabulka č. 4

P.C.	OHROŽENÍ	PROJEVY
1.	Ekologická nebo živelní katastrofa značného rozsahu nebo pohroma s narůstající tendencí a intenzitou jinými orgány nevládnutelná.	velké záplavy, rozsáhlé požáry, radiální havárie
2.	Jednotlivé teroristické akce velkého rozsahu, jejichž charakter a rozsah vyžaduje posílit orgány ministerstva vnitra.	napadení institucí, důležitých hosp., adm., energetických center
3.	Násilné akce cizí moci jako odvěta za účast diplomacie ČR nebo AČR při mezinárodních mírových a humanitárních aktivitách.	ostřelování teritoria ČR střelami středního a dalekého dosahu, napadení institucí a zařízení uvnitř státu, zajištění větších skupin obyvatel jako rukojmí
4.	Rozsáhlé migrační vlny z krizových oblastí prostoupené ozbrojenými a polovojenskými skupinami s nebezpečím nekontrolovatelného či samotnou policií nevládnutelného pronikání na území ČR.	nekontrolovatelná migrace civ. obyvatelstva, destruktivní činnost ozbrojených a polovojenských skupin
5.	Rozsáhlé a závažné diverzní činnosti koordinované se zjevnou přípravou agrese, jejichž cílem je znehodnotit prostředky obrany ČR a narušit její přechod na válečný stav.	napadení energet. zdrojů, komunikačních a dopravních center, uzlů a tepen, vodních nádrží zvláště s pitnou vodou
6.	Ohrožení základních hodnot demokracie a svobody občanů v jiných zemích takového rozsahu a charakteru, že ohrožují bezpečnost příslušné oblasti, kdy mezinárodní organizace, jejíž jsme či budeme členy, rozhodla o vojenském zásahu.	rizika a ohrožení regionálního charakteru nebo celoevropského významu
7.	Hrozící agrese cizí moci.	růst napětí na hranicích, pokus o destabilizaci situace, trvalé porušování vzdušného prostoru
8.	Vojenské napadení cizí moci.	agrese provedená ozbrojenými silami ve vzduchu a na zemi

OPERAČNÍ ČLENĚNÍ	ÚKOLY	SCHOPNOST REAGOVAT NA OHROŽENÍ
síly okamžité reakce	■ bezprostřední reakce na různé varianty krizových situací	1, 2, 3 6, 7, 8
síly rychlé reakce	■ posílení sil okamžité reakce ■ eliminace rozsáhlejších voj., nevoj. a smíšených ohrožení ■ použití v mírových operacích ■ zabezpečení mobil. rozvinutí hl. obranných sil	1, 2, 3, 4 5, 6, 7, 8
hlavní obranné síly	■ demonstrace rozhodného odhodlání a schopnosti k obraně ČR ■ po zmobilizování odrazení (eliminace, likvidace) přímého vojenského ohrožení	4, 5, 7, 8

* * *

Mám za to, že lze předpokládat nárůst významu menších, vysoce výkonných a mobilních jednotek k jejich rychlému nasazení nebo plnění zvláštních úkolů. Požadavek na schopnost vojsk čelit specificky ozbrojeným skupinám s nebezpečným způsobem boje, který nerespektuje žádné zásady ozbrojeného zápasu, může vyvolat posun vojenských činností mimo rámec našich současných představ, zvyklostí a norem.

Na významu bude nabývat i taková činnost, jako je střežení prostorů, udržování nezbytných sil v oblastech s potencionálně nejvyšším stupněm ohrožení a napětí a jejich schopnost přecházet k nestandardní bojové činnosti. To bude vyžadovat i nové přístupy k přípravě velitelů a vojsk.

Literatura:

- * Národní obranná strategie, Praha 1997;
- * Bezpečnostní politika České republiky, závěrečná zpráva z výzkumného projektu, Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1996;
- * Použití vojsk AČR v nestandardní operaci, ÚOS AČR, výzkumný úkol, Praha 1995;
- * Genmjr. Ing. Jiří Martinek: Použití Armády ČR při nevojenských ohroženích, VR 3/95, str. 8 - 21;
- * Ing. Miloš Janda, plk. Ing. Karel Kozák, mjr. Ing. Rudolf Rak: Nové způsoby použití armády, VR 1/96, str. 51 - 57.